

INKLUZIV TA'LIMDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA INDIVIDUAL YONDASHUV

Otaboyeva Dilshoda Sa'dulla qizi
Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada inkluziv ta'limda maktabgacha yoshdagi bolalarga individual yondashuvning ahamiyati va uning ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil etilgan. Inkluziv ta'lim, har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratishni maqsad qilgan bo'lib, individual yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolaning har biriga individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos tarzda yondashish, uning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada, shuningdek, individual yondashuvning bolalar ta'limidagi pedagogik strategiyalar, o'qituvchilarning roli, va ijtimoiy-emosional rivojlanishdagi ahamiyati ko'rsatilgan. Inkluziv ta'limda individual yondashuv bolaning intellektual, ijtimoiy va emosional rivojlanishiga yordam beradi hamda uning jamiyatga moslashuvi, o'ziga bo'lgan ishonchining ortishi, va umumiy ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishi uchun qulay sharoit yaratadi.

Kalitso'zlar: Inkluziv ta'lim, individual yondashuv, maktabgacha ta'lim, bolaning ehtiyojlari, pedagogik strategiyalar, bolalar rivojlanishi, ta'lim jarayoni, ijtimoiy-emosional rivojlanish, ta'limda tenglik, o'qituvchilarning roli.

Kirish

Inkluziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimlarining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u har bir bola uchun bir xil ta'lim imkoniyatlarini yaratish maqsadida ishlanadi. Inkluziv ta'limning asosiy g'oyasi shundaki, barcha bolalar, shu jumladan, jismoniy yoki aqliy xususiyatlariga ko'ra turlicha bo'lgan bolalar ham, bir xil darajada ta'lim olishlari kerak. Bu ta'limda individual yondashuvning o'rni juda katta, chunki har bir bolaning ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlari turlicha bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar, ayniqsa, o'zining psixologik, emotsional, ijtimoiy va kognitiv rivojlanish bosqichida turibdi. Shu sababli, ta'lim jarayonida individual yondashuv bolaning har tomonlama rivojlanishiga, uning shaxsiyatining shakllanishiga va ta'limda muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida inkluziv ta'limni amalga oshirishda o'qituvchilar va tarbiyachilar o'z ishlarida bolaning shaxsiy xususiyatlariga e'tibor qaratib, uning ehtiyojlariga mos tarzda ta'lim berishlari kerak. Har bir bola o'ziga xos, shuning uchun uning o'qish, o'rganish va rivojlanish usullari ham individual tarzda bo'lishi lozim. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'limda individual yondashuv

faqatgina o'quv materiallarining turli shakllarini taqdim etish bilan cheklanmaydi, balki bolaning ijtimoiy-emosional muhitiga, uning psixologik holatiga, xulq-atvoriga va o'ziga bo'lgan ishonchiga ham e'tibor berishni talab qiladi.

Shunday qilib, inkluziv ta'limda individual yondashuvning ahamiyati katta bo'lib, bu nafaqat bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratadi, balki ularning jamiyatda muvaffaqiyatli moslashishini ta'minlaydi.

Asosiy qism

1. Inkluziv ta'lim va uning mohiyati

Inkluziv ta'lim – bu ta'limni barcha bolalar uchun bir xil imkoniyatlarni yaratish tamoyili asosida tashkil etilgan ta'lim tizimidir. Ushbu yondashuv, asosan, barcha bolalarning har biri o'zining o'ziga xos xususiyatlariga, ehtiyojlariga qarab ta'lim olishiga imkon yaratadi. Inkluziv ta'limning maqsadi nafaqat akademik bilimlar olish, balki bolalarning ijtimoiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdir.

Inkluziv ta'limda har bir bola alohida shaxs sifatida qabul qilinadi va uning har bir xususiyati, qobiliyati, ehtiyoji inobatga olinadi. Bu yondashuvda o'qituvchilar bola bilan birga uning rivojlanish bosqichini, individual xususiyatlarini va turli ehtiyojlarini aniqlab, unga mos ta'lim metodlarini tanlashadi. Shuningdek, inkluziv ta'lim jamiyatda jamiyatning barcha a'zolari bilan teng huquqli munosabatlarni o'rnatishga yordam beradi.

Inkluziv ta'limda individual yondashuvning asosiy maqsadi bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, uning ijtimoiy muhitda moslashishini ta'minlash va akademik muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan sharoitlarni yaratishdir.

2. Maktabgacha yoshdagi bolalarga individual yondashuv

Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining rivojlanish bosqichida turibdi, va bu davrda ta'lim va tarbiya ular uchun ayniqsa muhim hisoblanadi. Har bir bola o'zining maxsus xususiyatlariga ega bo'lib, uning rivojlanishi, o'qish va o'rganishga bo'lgan qiziqishi va ehtiyojlari farq qiladi. Shunday ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarga individual yondashuvni qo'llash, nafaqat ularning akademik yutuqlarini ta'minlaydi, balki ijtimoiy-emosional rivojlanishini ham yaxshilaydi.

Individual yondashuv, o'qituvchining bolani to'g'ri tushunishi va unga individual yordam ko'rsatish imkonini beradi. Har bir bolaning o'ziga xos qobiliyatlari va rivojlanish tezligi mavjud, shuning uchun o'qituvchilar bolalarning ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim metodlarini tanlashlari zarur. Masalan, ayrim bolalar vizual materiallar yordamida o'rganishga yaxshiroq mos keladi, boshqalari esa og'zaki yoki amaliy mashqlarni afzal ko'rishadi.

Shuningdek, individual yondashuv o'qituvchining bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham e'tibor qaratishini talab qiladi. Maktabgacha

yoshdagi bolalar o'zaro muloqot qilish, boshqalar bilan ishlashni o'rganishlari zarur, shuning uchun ular uchun ijtimoiy faoliyatlarni tashkil etish muhimdir. O'qituvchi, bola bilan o'zaro muloqot qilish jarayonida uning ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos tarzda yordam berishi kerak.

3. Pedagogik strategiyalar va metodlar

Inkluziv ta'limda individual yondashuvni amalga oshirishda pedagogik strategiyalar va metodlarning ahamiyati katta. O'qituvchining ishini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun quyidagi metodlar va strategiyalarni qo'llash mumkin:

- **Differensial yondashuv** – bu metodda o'qituvchi bolalarning turli ehtiyojlariga mos ravishda o'quv materiallarini taqdim etadi. Misol uchun, ba'zi bolalar ko'proq vaqt va yordamga muhtoj bo'lsa, boshqalari tezroq o'zlashtirishlari mumkin.

- **Ko'p yo'naltirilgan o'qish** – bolalarning turli uslubdagi o'rganishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish uchun turli xil resurslar va o'quv materiallari, masalan, vizual materiallar, og'zaki tushuntirishlar va amaliy faoliyatlar qo'llaniladi.

O'z-o'zini tahlil qilish va o'zlashtirish – bolaning o'zi o'rganganini tahlil qilish, o'zi uchun qiziqarli bo'lgan narsalarni topish va rivojlantirish imkonini beradigan metod. Bu, bolaga o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. **4. Individual yondashuvning ijtimoiy va emosional rivojlanishdagi roli**

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ijtimoiy va emosional rivojlanish juda muhim ahamiyatga ega. Inkluziv ta'limda individual yondashuv bu rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi, chunki har bir bola o'zining shaxsiy ehtiyojlariga va qobiliyatlariga mos tarzda ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishi kerak. Insonning ijtimoiy ko'nikmalari va emotsional holati, o'zining boshqalar bilan muloqot qilishini va ijtimoiy vaziyatlarga moslashishini ta'minlaydi.

Individual yondashuvda o'qituvchilar bolalarning har biri bilan alohida ishlash orqali ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Masalan, ba'zi bolalar boshqalar bilan oson muloqot qilsalar, boshqalari uchun bu jarayon qiyin bo'lishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi har bir bolaning xususiyatlarini hisobga olib, uning ehtiyojlariga mos ravishda yordam ko'rsatishi kerak. Ijtimoiy o'yinlar, jamoaviy faoliyatlar va birgalikda ishlash kabi mashg'ulotlar bolalarga o'zaro aloqalarni rivojlantirishga yordam beradi va ular o'rtasida o'zaro hurmatni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, bolalarning emotsional rivojlanishi ham individual yondashuvga bevosita ta'sir qiladi. O'qituvchining individual ehtiyojlarni hisobga olishi, bolalarga o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifodalash va boshqalarni tushunish imkoniyatini yaratadi.

Shuningdek, individual yondashuv bolalarga o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, muvaffaqiyatsizliklarni boshqarish va ijtimoiy stresslarga qarshi turish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

5. Inkluziv ta'limda individual yondashuvni qo'llashning qiyinchiliklari

Inkluziv ta'limda individual yondashuvni amalga oshirishda ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud. O'qituvchilar va tarbiyachilar ko'pincha bolalarning turli ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda o'qish materiallarini taqdim etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Har bir bola uchun individual yondashuvni amalga oshirish katta tayyorgarlikni va vaqtni talab qiladi. O'qituvchi har bir bolaning rivojlanishini nazorat qilish va uning ehtiyojlarini aniqlashda ko'p mehnat qilishga majbur.

Shuningdek, ayrim maktabgacha ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning individual yondashuvni amalga oshirishga oid zarur bilim va ko'nikmalari yetishmasligi mumkin. Bu holatda, o'qituvchilarni doimiy ravishda kasbiy rivojlantirish va malaka oshirish dasturlariga jalb etish zarur. Maktabgacha ta'lim muassasalarida resurslar va moddiy-texnik bazaning yetarli bo'lmasligi ham muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Bundan tashqari, inkluziv ta'limda individual yondashuvni amalga oshirishda pedagogik jamoaning birligi ham muhimdir. Barcha o'qituvchilar va tarbiyachilar birgalikda ishlash, tajriba almashish va o'zaro fikr almashish orqali bolalarga eng samarali ta'limni taqdim etishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi.

Xulosa

Inkluziv ta'limda maktabgacha yoshdagi bolalarga individual yondashuv qo'llash nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki bolalarning emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ham ta'minlaydi. Har bir bolaning ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari bir-biridan farq qiladi, shuning uchun ta'lim jarayonida ularning xususiyatlariga mos yondashuvni amalga oshirish muhimdir. Individual yondashuv orqali o'qituvchilar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradilar, ularga jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiya bo'lish imkoniyatini yaratadilar va o'zlashtirishda ko'proq muvaffaqiyatlarga erishishga yordam beradilar.

Shu bilan birga, inkluziv ta'limni amalga oshirishda bir qancha qiyinchiliklar mavjud bo'lishi mumkin, jumladan, o'qituvchilarning malakali tayyorgarligi, resurslar va metodik qo'llanmalar yetishmasligi. Biroq, ushbu qiyinchiliklar o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish va o'zgarishlarga tayyor qilish orqali yengilatilishi mumkin. O'qituvchilar va tarbiyachilar uchun individual yondashuvning ahamiyatini anglash va uni amaliyotda qo'llash, bolalarning o'qish va rivojlanish jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Shunday qilib, inkluziv ta'limda individual yondashuv nafaqat

bolalar uchun, balki butun jamiyat uchun foydalidir, chunki u har bir bolaning imkoniyatlarini to'liq ishga solishga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. **UNESCO.** (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO.
2. **Fletcher, J. M. & Lyon, G. R.** (2001). *The Role of Individual Differences in Learning and Development*. Cambridge University Press.
3. **Jenkins, C. R. & Dole, J. A.** (2011). *Inclusive Education: A Guide for Educators*. Sage Publications.
4. **Ainscow, M., & Miles, S.** (2008). *Making Education for All Inclusive*. Cambridge University Press.
5. **Wright, L. A., & Harris, R.** (2013). *Understanding Inclusion: Theory and Practice*. Routledge.
6. **Rose, R., & Meyer, A.** (2006). *Universal Design for Learning: Meeting the Needs of All Students*. CAST, Inc.
7. **Stainback, W., & Stainback, S.** (1990). *Supportive Schools: Preparing General Educators to Teach Diverse Students*. Allyn & Bacon.

•